

СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ізбаш К. С., Деревянкін С. Л.

Статтю присвячено дослідженню нормативно-правового забезпечення міграційної політики в умовах дії правового режиму воєнного стану. Досліджено етимологію поняття «міграція» та «міграційна політика». Міграційну політику розглянуто у широкому і вузькому значенні. Проаналізовано погляди вчених з питань державної міграційної політики. Міграційна політика в наукових працях сучасних дослідників трактується досить широко і являє собою особливий вид діяльності держави, спрямований за допомогою різних важелів і методів на управління міграційними процесами.

Здійснено аналіз чинних законодавчих актів України, які складають правову основу міграційної політики України: міжнародних правових актів, Конституції України та національного законодавства у сфері міграції та міграційної політики.

Аргументовано, що прийняття у 1996 році Конституції України стало новим етапом розвитку суспільних відносин у сфері міграційної політики, які спрямовані на забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Встановлено, що норми та приписи Конституції України, які конкретизовані Законами України та значною кількістю підзаконних актів, складають основу нормативно-правового регулювання міграційних процесів в Україні. Зазначено, що значна кількість міжнародно-правових документів регулюють міграційні процеси, які ратифікувала Україна.

Оголошення воєнного стану в Україні, правовий режим якого охопив усю територію нашої держави, став причиною обмежень прав і свобод людини. Відповідно до чинного законодавства на період дії правового режиму воєнного стану конституційні права людини і свободи громадянина і громадянина, які передбачені статтями 30, 32, 33, 34, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 53 Конституції України можуть бути обмежені.

Джерела міграційного законодавства класифіковано на: міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані Верховною Радою України; Конституцію України; кодекси та закони України; укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України; відомчі нормативні акти міністерств, інших цен-

тральних органів виконавчої влади; нормативні акти місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

Ключові слова: міграція, державна політика, міграційна політика, законодавство, воєнний стан, правовий режим.

Izbash K. S., Dereviiankin S. L. The current state of regulatory and legal support of the migration policy of Ukraine in the conditions of martial law

The article is devoted to the study of regulatory and legal support of migration policy under the conditions of the legal regime of martial law. The etymology of the concepts «migration» and «migration policy» has been studied. Migration policy is considered in a broad and narrow sense. The views of scientists on the issues of state migration policy are analyzed. Migration policy in the scientific works of modern researchers is interpreted quite broadly and represents a special type of state activity aimed at managing migration processes with the help of various levers and methods.

An analysis of the current legislative acts of Ukraine, which constitute the legal basis of the migration policy of Ukraine: international legal acts, the Constitution of Ukraine and national legislation in the field of migration and migration policy, was carried out.

It is argued that the adoption of the Constitution of Ukraine in 1996 became a new stage in the development of social relations in the field of migration policy, which are aimed at ensuring the rights and freedoms of a person and a citizen. It has been established that the norms and prescriptions of the Constitution of Ukraine, which are specified by the Laws of Ukraine and a significant number of by-laws, form the basis of the regulatory and legal regulation of migration processes in Ukraine. It is noted that a significant number of international legal documents regulate migration processes, which Ukraine has ratified.

It is noted that with the declaration of martial law in Ukraine, the legal regime of which covered the entire territory of our country and became the cause of restrictions on human rights and freedoms. According to the current legislation, during the period of martial law,

the constitutional human rights and freedoms of citizens and citizens, which are provided for by Articles 30, 32, 33, 34, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 53 of the Constitution of Ukraine, may be limited.

Sources of migration legislation are classified into: international legal acts ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine; the Constitution of Ukraine; codes and laws of Ukraine; decrees of the President of Ukraine and resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine; departmental normative acts of ministries, other central bodies of executive power; normative acts of local state administrations and local self-government bodies.

Key words: migration, state policy, migration policy, legislation, martial law, legal regime.

Постановка проблеми та її актуальність.

З початком повномасштабної війни агресія проти нашої країни зумовила значні перетворення в життєдіяльності нашої країни. Негативні наслідки, які пов'язані із бойовими діями, торкнулися усіх сфер суспільного життя. Під час активних бойових дій, що відбуваються на території країни, міграція українців виросла в рази, оскільки війна зумовила переміщення значної кількості громадян України не тільки в межах країни, а й за її межі.

Сьогодні, в умовах глобальних міграційних процесів, активної участі населення України в них, зростає необхідність ефективного державного регулювання міграційної політики, яке є передумовою використання позитивного потенціалу міграції з метою розвитку, мінімізації її негативних наслідків, забезпечення прав і свобод мігрантів та населення загалом. З огляду на це, удосконалення міграційної політики має бути одним із пріоритетів державної політики [6, с. 22].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичне підґрунтя дослідження становлять праці таких вчених, як Б.В. Авер'янов, А.А. Аносенков, О.О. Бандурка, Н.П. Бортник (Тиндик), І.П. Голосніченко, В.В. Ковальська, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, О.А. Малиновська, Т.П. Мінка, В.І. Олефір, Д.В. Приймаченко, К.В. Шкарупа та ін.

Власні дослідження щодо забезпечення міграційної політики в Україні проводили такі сучасні науковці, як: Стрельников А.В., Даниленко-Негара Ю.С. («Нормативне забезпечення міграційної політики в Україні в умовах дії правового режиму воєнного стану», 2024), Голуб В.М. («Міграційні процеси як чинники, що

впливають на стабільність розвитку держави», 2023), Ядловська О. («Особливості міграційної хвилі українців-евакуантів у 2022 р. через військову агресію російської федерації», 2022), Ястремська Н.М. («Проблеми реалізації міграційної політики: українські реалії та застосування досвіду європейського союзу до їх вирішення», 2021), Шапоренко О. («Державна міграційна політика: шляхи регулювання та принципи», 2019), Малиновська О.А. («Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії», 2018), Баламуш М.А. («Державна міграційна політика, державне управління і публічне адміністрування у сфері міграції: співвідношення та суб'єкти реалізації», 2018), які стали фундаментальною основою для подальшого дослідження питань, що розглядаються [4, 11, 13, 14, 15, 16].

Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу існуючих наукових поглядів, чинного законодавства України дослідити сучасний стан нормативно-правового забезпечення міграційної політики України в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Міграційна політика є ключовим елементом управління міграціями, її інститути та механізми мають суттєве значення в забезпеченні інтересів мігрантів, наданні міграційним процесам організованого, безпечного та інституційного характеру [5, с. 41].

Нормативно-правову основу міграційної політики України складають міжнародні правові акти, Конституція України та національне законодавство у сфері міграції та міграційної політики.

Нормативно-правове забезпечення міграційної політики України гарантується державою та міжнародними нормами права. Низка міжнародно-правових документів регулюють міграційні процеси, серед яких необхідно виокремити міжнародні акти, які ратифікувала Україна, а саме: «Загальна декларація прав людини», «Декларація Міжнародної організації праці основних принципів та прав у світі праці», «Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод», «Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів», «Конвенція про статус біженців», «Європейська соціальна хартія», «Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів», «Міжнародний пакт про громадянські та політичні права» та інші.

Прийняття у 1996 році Конституції України стало новим етапом розвитку суспільних відносин у сфері міграційної політики, які спрямовані

насамперед на утвердження й забезпечення прав і свобод людини та громадянина, що відповідає міжнародно-правовим стандартам. Норми та приписи Конституції України, які конкретизовані Законами України та значною кількістю підзаконних актів, складають основу нормативно-правового регулювання міграційних процесів в Україні.

Стаття 3 Конституції України визначає, що «людина, її життя й здоров'я, честь і гідність, недоторканність визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права й свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність» [1]. Відповідно до Конституції України громадянам надається право на вільний вибір місця проживання та свободу пересування.

Серед статей Основного закону, які закріплюють та гарантують свободу пересування, вільний в'їзд та виїзд з країни, захист громадян, які знаходяться за кордоном, права іноземців, необхідно звернути увагу на статтю 33: «кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом». Важливою складовою є те, що громадяни України не можуть бути позбавлені права в будь-який час повернутися в Україну [1].

Положення п. 10 ст. 92 Конституції закріплюють один із фундаментальних обов'язків держави - утвердження і забезпечення прав і свобод людини. Право на свободу пересування й вибір місця проживання належить до невід'ємних прав і свобод людини, що зумовлені її природою та не залежить від наявності певного статусу особи в державі.

У контексті досліджуваного питання варто зауважити, що оголошення воєнного стану в Україні, правовий режим якого охопив усю територію нашої держави, став причиною обмежень прав і свобод людини.

Гарантією статті 64 Конституції України є те, що конституційні права і свободи людини і громадянина не підлягають обмеженню, але є виключення щодо цієї норми, що знайшло нормативне закріплення в Основному Законі. Друга частина цієї норми передбачає, що в умовах воєнного чи надзвичайного стану можуть запроваджуватися деякі обмеження прав і свобод із зазначенням періоду, протягом якого діють такі обмеження, та повного

переліку прав, які заборонено обмежувати в ході війни або надзвичайного стану [3, с. 483]. Відповідно до чинного законодавства на період дії правового режиму воєнного стану конституційні права людини і свободи громадянина і громадянина, які передбачені статтями 30, 32, 33, 34, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 53 Конституції України можуть бути обмежені [1].

Таким чином, визначивши головні правові засади міграційної політики, Конституція України забезпечила подальший розвиток правової бази щодо регулювання різноманітних внутрішніх та зовнішніх міграційних процесів, відкрила широке правове поле безпосередньо для мігрантів.

Враховуючи, що упродовж 2022 року і донині на території України ведуться активні бойові дії, чинне законодавство України, що регулює питання запровадження правового режиму воєнного стану та здійснення державного управління за його умов, зазнало значних змін та доповнень.

Законом «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року, яким здійснюється регламентація питання воєнного стану в Україні, встановлено певні межі обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, законних інтересів юридичних осіб і визнано такі обмеження невід'ємною частиною дії особливого правового режиму [2].

Правовий аналіз Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022 [2], який регулює перелік, умови, строки та межі обмеження конституційних права людини і громадянина, передбачених статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, законних інтересів юридичних осіб, дозволяє стверджувати, що такий Указ є правовою підставою для здійснення обмежень прав людини в Україні в умовах воєнного стану. Однак, незважаючи на всі складнощі сучасних реалій, права людини підлягають виключній охороні [1, 2].

Серед основних підзаконних нормативно-правових актів, які визначають питання міграції, необхідно виокремити: Закони України «Про громадянство», «Про імміграцію», «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про зовнішню трудову міграцію», «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», «Про закордонних українців», «Про

порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання»; Указ Президента України «Про Концепцію державної міграційної політики»; постанову Кабінету Міністрів України, якою затверджено Положення про Державну міграційну службу України, розпорядження Кабінету Міністрів України, яким схвалено Стратегію державної міграційної політики України на період до 2025 року; спільний наказ МВС України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, СБУ «Про затвердження Інструкції про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства».

Класифікуючи джерела міграційного законодавства, умовно можна поділити їх на види, залежно від органу прийняття. Можна виокремити: міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані Верховною Радою України; Конституцію України; кодекси та закони України; укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України; відомчі нормативні акти міністерств, інших центральних органів виконавчої влади; нормативні акти місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

З огляду на регулювання певних міграційних інститутів, загальні нормативно-правові акти можна поділити на акти, які регулюють відносини, які виникають з приводу: набуття, втрати громадянства України; імміграції в Україну; еміграції з України; свободи пересування та вільного обрання місця проживання чи перебування; набуття статусу біженця або особи, що потребує допоміжного захисту; протидії нелегальній міграції тощо [8, с. 19].

Таким чином, нормативно-правове забезпечення міграційної політики складає чимала кількість нормативних актів адміністративного, кримінального, кримінально-процесуального, трудового, фінансового, цивільного, цивільно-процесуального права України. Окремі норми, які безпосередньо стосуються регулювання міграційних правовідносин, законодавцем введено до ряду інших законодавчих актів України. Кожний із цих Законів України заслуговує окремої уваги, їх норми використані при висвітленні конкретних проблем правового регулювання міграційних процесів та практики їх застосування.

Для ґрунтовного дослідження звернемося до генези поняття «міграція», яке походить від

латинського слова «migratio», що означає перехід, переїзд, переселення, від «migrare» - переходити, переїздити, переселятися. Міграція - переміщення населення через кордон тих чи інших територій у межах однієї країни або з однієї країни в іншу із зміною назавжди чи тривалий час постійного місця проживання або з регулярним поверненням до нього [12, с. 641-642].

Однією із визначальних категорій дослідження виступає поняття «міграційна політика». Міграційна політика розглядається у широкому та вузькому розумінні. Міграційна політика в широкому розумінні - це частина соціально-економічної політики держави, що стосується демографії, економіки, праці, зайнятості, захисту прав людини і громадянина. У вузькому розумінні - державний вплив на регулювання міграційних процесів спрямований на те, щоб змінити чисельність, склад, напрям руху та розселення мігрантів, вплинути на їх інтеграцію, характеристики, тісно пов'язані з демографічною та економічною проблематикою [9, с. 40].

На думку Дракохруст Т.В., міграційна політика держави є сукупністю теоретичних положень, цілей і завдань, засобів та методів щодо регулювання внутрішніх і міждержавних процесів переміщення населення. Її характер і спрямованість визначаються соціально-економічною стратегією держави, а також змістом зовнішньої політики на певному етапі розвитку [6, с. 88].

Як слушно зазначає Малиновська О.А., міграційна політика є самостійним напрямом державної політики, що тісно пов'язана з її складниками як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Вона є елементом політики народонаселення та одним із засобів проєктування чисельності та структури населення й трудових ресурсів, частиною соціально-економічної політики, інструментом досягнення її цілей [13, с. 412].

Варто зауважити, що міграційна політика в наукових працях сучасних дослідників трактується досить широко і являє собою особливий вид діяльності держави, спрямований за допомогою різних важелів і методів на управління міграційними процесами. Тому, оцінюючи ефективність державної міграційної політики, слід враховувати не тільки її демографічні результати, але також те, наскільки її реалізація забезпечує збереження соціальної згуртованості суспільства. У міграційній політиці може бути кілька вимірів: економічний, демографічний, політичний, соціальний, а також вимір, що відображає міркування національної безпеки [7, с. 255].

Аналіз чинного законодавства України вказує, що державна міграційна політика направлена на: регулювання міграційних процесів; попередження та запобігання загроз національним інтересам; забезпечення гарантій щодо реалізації прав і свобод людини й громадянина щодо свободи пересування, вибору місця проживання, права вільно залишати територію нашої країни, за винятком обмежень, встановлених законодавством, а також права в'їжджати в Україну її громадянам; захист прав і свобод та законних інтересів іноземців та осіб без громадянства; забезпечення умов для реалізації мігрантами своїх прав, свобод і законних інтересів, виконання обов'язків, передбачених законодавством; недопущення будь-яких проявів дискримінації; протидію незаконній міграції; працевлаштування мігрантів та торгівлю людьми; взаємодію та координацію діяльності державних органів та громадських організацій у сфері міграції на державному та міжнародному рівнях; запобігання процесам міграції населення як усередині країни, так і за її межі за допомогою підтримання співпраці України з державами-партнерами з питань міграційних процесів шляхом взаємовигідної співпраці за загально визнаними принципами та нормами міжнародного права.

Зважаючи на це, українська міграційна політика потребує суттєвих перетворень та подальшої адаптації до європейських стандартів та визнаних міжнародних механізмів регулювання міграційних процесів у рамках реалізації стратегії євроінтеграції України [14, с. 313].

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що сучасні виклики й загрози, які здійснюють вплив на державну міграційну політику, зумовлені соціально-економічними та безпековими аспектами. Державна міграційна політика України в умовах правового режиму воєнного стану базується на міжнародному та національному законодавстві, яке зосереджує формування правових механізмів її забезпечення, а успішна її реалізація створює подальший політичний, соціально-економічний та культурний розвиток нашої держави.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-ВР> (дата звернення: 11.06.2024).
2. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон

України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення 07.06.2023).

3. Izbash K. S., Polishchuk M. I. Observance of human and citizen rights and freedoms in the conditions of implementation of marital law in Ukraine. *Міжнародні безпекові студії: управлінські, економічні, технічні, правові, екологічні, інформаційні та психологічні аспекти* : колективна монографія. Тбілісі : Авіаційний Університет Грузії, 2023. С. 480-496.

4. Баламуш М. А. Державна міграційна політика, державне управління і публічне адміністрування у сфері міграції: співвідношення та суб'єкти реалізації. *Правова держава*. 2018. № 30. С. 85-90.

5. Бичай Р. Р. Державна міграційна політика в контексті забезпечення національної безпеки України. дис. ... д-ра філософії : 052 Політологія / Прикарп. нац. ун-т ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2023. 274 с.

6. Дракохруст Т. В. Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної міграційної політики України. дис. ... д-ра юрид. : 12.00.07 / Західноукраїнський нац. ун-т. Тернопіль, 2021. 442 с.

7. Люта І. М. Державне регулювання міграційних процесів в Україні (на прикладі діяльності державної міграційної служби) : кваліфік. робота за другим рівнем вищої освіти (магістр). / Чорном. нац. ун-т імені Петра Могили. Миколаїв. 2022 р. 94 с.

8. Міграційне право України: підручник / за заг. ред. В.В. Ковальської. Херсон: ФОП Грінь Д.С., 2016. 476 с.

9. Сучасна правова енциклопедія / за заг. ред. О.В. Зайчука. Вид. 3-тє, переробл. і доп. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 408 с.

10. Ядловська О. Особливості міграційної хвилі українців-евакуантів у 2022 р. через військову агресію російської федерації. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. Спеціальний випуск № 2. С. 188-203. DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-188-203.

11. Шапоренко О. Державна міграційна політика: шляхи регулювання та принципи. *Право та державне управління*. 2019. № 2. С. 252-257.

12. Юридична енциклопедія : у 6 т. / гол. ред. Ю.С. Шемчушенко. Київ : Українська енциклопедія, 1998. Т. 2. 744 с.

13. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ : НІСД, 2018. 472 с.

14. Ястремська Н. М. Проблеми реалізації міграційної політики: українські реалії та застосування досвіду європейського союзу до їх вирі-

шення. *International scientific and practical conference*. Czestochowa, Republic of Poland. April 23-24, 2021. С. 312-315.

15. Стрельников А. В., Даниленко-Негара Ю. С. Нормативне забезпечення міграційної політики в Україні в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Право і суспільство*. 2024. № 1. Т. 2. С. 413-420. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.62>.

16. Голуб В. М. Міграційні процеси як чинники, що впливають на стабільність розвитку держави. *Проблеми сучасної поліцейстики* : матеріали III наук.-практ. конф.; 11 трав. 2023 р. Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 175-178.

*Ізбаш К. С.,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу
організації наукової роботи
Одеського державного університету
внутрішніх справ*

*Дерев'янкін С. Л.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри політології і права
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»*